

Paniek in opgegraven nest van aardhommels

■ Van de 29 soorten is *Bombus terrestris* het meest algemeen

Overbuurvrouw Inge wilde oude tuinplanten in de voortuin verwijderen en nieuwe planten. Ze begon te graven en legde een compleet hommelnest bloot. Clusters gele broedcellen waarop vijftig werksters in paniek probeerden de schade te herstellen.

Met overbuurvrouw Janny kwam ze aan de deur met de vraag: "Wat moet ik doen?" Meteen poolshoogte genomen. Ze hadden al een beschermende rieten mand over het opgegraven nest gelegd en wel zo, dat de hommels eronder vandaan konden komen om nectar en stuifmeel te halen. Uitleg was noodzakelijk: hommels zijn vriendelijke dieren, bestuiven bloemen en gewassen en zijn dus heel nuttig, wees niet bang, ze doen je geen kwaad. Hoe lang duurt het voordat ze "weg" zijn? Pas in de herfst, zeg maar oktober.

Bombus betekent gonzen, terrestris in de aarde levend. *Bombus* staat ook voor goedaardig. Een aardhommelkoningin wordt in het voorjaar wakker. Ze kan al vliegen bij tien graden. Met twee centimeter en een spanwijdte van vier centimeter is ze de grootste koningin onder de hommels. Ze zoekt een plek om een nest op te zetten, bijvoorbeeld een oud muizennest. Het hommelnest kan een meter onder de grond liggen. Hier begint ze de eerste broedcellen te bouwen van was dat ze uit klieren produceert. In elke cel legt ze een eitje. Ze voedt de larven met nectar en stuifmeel van de eerste bloeiende planten, zoals crocussen. Na verpoping komen uit de cellen werksters van ruim een centimeter, de dochters van de koningin. Ze nemen de zorg voor het broed

volledig van de koningin over. Hare majesteit komt niet meer uit het nest, maar legt alleen maar eitjes in de cellen die door de werksters zijn gemaakt. De kolonie kan onder de grond uitgroeien tot 600 bewoners. Pas in de nazomer komen uit de cellen nieuwe koninginnen en mannetjes van anderhalve centimeter. De mannetjes bevruchten de koninginnen. In de herfst sterven de mannetjes, de werksters en de oude koningin. De nieuwe koninginnen zoeken een plek om te overwinteren. Ze dragen voldoende sperma bij zich, zodat ze in het komende voorjaar de hele lente en zomer bevruchte ei-

Deel van het opgegraven aardhommelnest. Hero Moorlag

tjes in een nieuwe kolonie kunnen leggen. De cyclus is rond.

In het geval van overbuurvrouw Inge gaat het om een deel van de hommelskolonie. Een ander deel bevond zich waarschijnlijk nog diep onder de grond. Wat opvalt is het sociale gedrag van deze nuttige dieren, het gedrag dat je ook ziet bij honingbijen en mieren. Aandoenlijk zorgen de werksters trouw voor het broed. Koning Salomo zegt in het bijbelboek Spreuken: "Ga tot de mier, gij luiaard, zie haar wegen en wordt wijs." We kunnen inderdaad veel leren van deze nijvere volkjes. In een sociaal samenzijn wordt alles gedaan om het broed groot te brengen. Deze zomer valt het extra op dat het gebrek aan dagvlinders wordt gecompenseerd door tientallen hommels. Het zoemt echt op plekken waar veel bloemen bloeien. In de tuin vind je hommels op vinger-

hoedskruid en vlinderstruik, maar ook in de groentetuin op courgette, pompoen en bonen. In de meeste gevallen zijn dat aardhommels. Ik zag echter ook veel steenhommels, een hommeltje met een oranje kontje. Verder komen in de tuin boomhommel (oranje rug), akkerhommel en een enkele koekoekshommel, een broedparasiet. Zoals de koekoek haar ei legt in het nest van een boompieper in de heide, zo legt de koekoekshommel haar eitjes in het nest van een aardhommel of boomhommel. Koekoekshommels hebben geen koningin, alleen werksters en mannetjes. Deze hommels vertoont geen sociaal gedrag, zoals in onze tuinen de algemene aardhommel. ■

Hero Moorlag

Steenhommel op knoopkruid. Hero Moorlag

Langpootmug. Hero Moorlag

Langpootmuggen

Augustus is bij uitstek de tijd van langpootmuggen. Er zijn veel soorten, waarvan enkele alleen in het voorjaar voorkomen. De meeste soorten verschijnen in nazomer en najaar. Tegen de avond worden ze actief. In de tuin zijn ze dan hinderlijk, omdat ze op het licht afkomen. Langpootmuggen leggen hun eitjes in het gras. De larven worden emelten genoemd. Ze eten niet de wortels van gras, maar komen 's nachts bovengronds om aan de groene delen te knagen. Vooral op een golfbaan kunnen emelten een plaag vormen. Dassen zijn dol op emelten. In een nacht eet een das meer dan honderd. Mollen jagen op de larven, ook overdag als de emelten zich hebben teruggetrokken onder de grond. Is de bodem vochtig en dus zacht, dan profiteren kieviten, wulpen en grutto's.

Huismussenstand in Nederland lijkt weer stabiel

Sinds enkele weken wordt mijn bescheiden stadstuin dagelijks bezocht door een groep van ongeveer veertig huismussen. Het is overduidelijk dat het om een familie gaat, waarvan de jongen in het afgelopen voorjaar hier zijn geboren. Ze hebben hun vaste aan- en afvliegroutes, van mijn tuin naar die van de burens en vice versa. Bij de burens wordt nog wat voer gestrooid, bij mij in de tuin vinden ze twee veilige waterbakken waar ze kunnen badderen en drinken. Daar wordt in deze droge tijden veel gebruik van gemaakt. De jonge vogels zien er nog vaal en pluizig uit. Dit in tegenstelling tot de volwassen mannetjes die mooi uitgekleurd zijn: een brede bruine oogstreep, een grijze band over hun kop en grijze wangen. Daarmee is het duidelijk dat het om de huismus gaat, want zijn neef de ringmus heeft een chocoladebruine kop en een dunne ring in zijn hals. Vandaar de naam. Verder zijn ze nauwelijks van elkaar te onderscheiden, de dekveren op hun rug en de grijze buik zijn vrijwel identiek. Huismussen zijn kolonievogels, ze leven in groepen, ze zoeken sa-

Huismussen doen zich te goed aan onrijpe bessen van vuurdoorn. Hans Kruk

men voedsel en ze broeden samen. Het zijn ook echte cultuurvolgers. Sinds de mens gebruik maakt van vaste woonplaatsen, leeft de huismus in zijn buurt. Mussen broeden onder dakpannen, in schuren en andere beschutte plekken, zo-

als dichte klimopbosschages en struiken. Daarin schuilt gelijk het probleem van de moderne huismus: veel huizen en gebouwen worden zó deugdelijk gebouwd dat er weinig gaten en holtes overblijven die als geschikte broed-

plaats kunnen dienen. Dat is te zien aan de populatieontwikkeling van de huismus. Sinds de tweede helft van de twintigste eeuw is hun aantal in Nederland meer dan gehalveerd, terwijl hij voorheen onze meest algemene broedvogel was. Gelukkig is die trend nu gestopt en lijkt de musstand in Nederland stabiel.

Vroeg ontbijt

's Morgens om een uur of zes hoor ik het getsjilp van de eerste huismussen in de vuurdoorn achter in mijn tuin. Nog voordat de zon opkomt, zitten ze al aan het ontbijt. Ze pikken de onrijpe bessen uit de kroon van de vuurdoorn. Natuurlijk is dat veel te vroeg, want de bessen beginnen nog lang niet te kleuren. Dat hindert de musjes echter helemaal niet. Met veel overgave pikken ze besje voor besje van de takken. Ik vrees dat weinig bessen zullen kleuren dit najaar, maar och wat geeft het. Ook dan zouden ze door de vogels worden opgegeten, alleen nu zijn de huismussen er het eerst bij. ■

Hans Kruk, boswachter bij Staatsbosbeheer